

BORBA U PLANINI I VAZDUŠNA POKRETLJIVOST

Na početku svojih razmatranja autor ističe da ma kakva bila pretpostavka o prirodi budućeg sukoba, strategijski ili taktički problemi koji se, bilo u napadu ili odbrani, budu postavili pred kopnene snage moći će da budu uspešno rešeni samo ako te snage raspolažu visokim stepenom pokretljivosti.

Na planinskom bojištu, međutim, zahtev za pokretljivošću uvek se sukobljava sa neprolaznošću planinskih masiva. Taj uticaj zemljišta i teškoće da se ono savlada sužavaju karakter operacija u planini, dajući specifičnu sporost njihovom izvođenju. Eventualno dejstvo nuklearne vatre stvorile nove prepreke koje će još više povećati prirodne teškoće ovog zemljišta.

Korišćenje treće dimenzije da bi se izbegla ova zavisnost od planinskog zemljišta ne predstavlja novinu. Međutim, tehničke karakteristike naoružanja i opreme, obim do sada upotrebljenih sredstava i posebna svojstva planinskog bojišta nisu još omogućila da se izvuče jedno opšte pravilo njihove taktičke upotrebe.

Uvođenjem helikoptera u sastav KoV-a situacija se, po mišljenju autora, menja jer se znatno povećavaju mogućnosti transportovanja ovih jedinica vazдушnim putem. Najzad, uključujući se u sam manevar, naoružani helikopter je — osim njegove transportne uloge — postao i borbeno sredstvo.

Prema tome, koncepcija „vazdušne pokretljivosti” počinje da se učvršćuje. Ma kakva bila perspektiva povećanja vazdušne pokretljivosti snaga koje izvide borbeno dejstva u planini, već sada je moguće nazreti rešenja nekih problema.

Karakteristike borbe u planini. Uspeh kopnenih dejstava na planinskom zemljištu zavisi, velikim delom, od mogućnosti koje nudi komunikacijska mreža. U stvari, gustina te mreže u ovom ambijentu ne iznosi ni peti deo onoga što postoji na srednjemanevarskom zemljištu. Zbog toga gospodarenje komunikacijama i predstavlja jednu od prvih preokupacija komandovanja.

* *Combat en montagne et aéromobilité*, par le Colonel Laurens, *L'Armée*, Francuska, decembar 1968. god.

Činjenica je da se trase puteva vezuju za orografske trase, odnosno da se čvorovi komunikacija poklapaju sa sastavcima dolina, a putevi gotovo obavezno prolaze klancima i tesnacima. Ta mesta nisu prikrivena i predstavljaju, a priori, savršeno uočljive ciljeve; stoga i igraju važnu ulogu u planovima klasičnih i nuklearnih vatri.

Sporo napredovanje van puteva, ranjivost (osetljivost) sistema komunikacija, teškoće oko promene početnog rasporeda angažovanih snaga, nemogućnost međusobne podrške, daju izvođenju borbe u planini brzinu čovečijeg hoda. Međutim, paradoks je da je borba u planini, relativno uzevši, utakmica u brzini — što predstavlja neophodan uslov da bi se pre protivnika stiglo, makar i sa slabim snagama, na ključne položaje čije zauzimanje uslovljava slobodu akcije.

Plan upotrebe nuklearnih vatri u planini, po mišljenju autora, predstavlja, kao i na svakom drugom zemljištu, polaznu tačku koncepcije manevra. Međutim, reljef zemljišta i osobine atmosfere čine upotrebu nuklearnog oružja naročito osetljivom zbog samog dejstva eksplozije i nepredviđenog obima njenog sekundarnog dejstva.

Na taktičkom planu, mala jačina angažovanih snaga i rastresitost borbenog rasporeda ograničavaju sopstveno dejstvo, a teškoće zemljišta sprečavaju neposrednu eksploataciju uspeha. Naprotiv, više ili manje planska upotreba nuklearne vatre po zemljišnim ciljevima može, sprečavajući protivniku njihovu kontrolu ili njihovo zauzimanje, da trenutno ubrza ritam manevra ili da ga ukoči za duže vreme.

Zbog pretnje koja od nuklearnih vatri lebdi nad dolinama (uvalama), borba u planini pokazuje težnju da se prenese na visove. Međutim, ako su opasnosti u višim regionima manje, teškoće kretanja su još veće.

U toj usporenoj borbi dobro obučena pešadija ponovo dobija glavnu ulogu. Pošto nije vezana za puteve i staze, a sposobna je da savlađuje prepreke, ona se, što je nov paradoks, pojavljuje kao najpokretljiviji rod vojske. S druge strane, njena sporost je čini osetljivijom u planini nego na običnom zemljištu. Stoga joj veće raščlanjavanje i veća rasturenost omogućuju da se sačuva i uspešno dejstvuje.

Dejstvo pešadije u planini, kao što je poznato, ne može se zamisliti bez podrške. U tom sadejstvu rodova vojske u planini, inžinjerija dobija jednu od vodećih uloga. Uređujući puteve i staze, njene jedinice treba da omoguće pešadiji da se na svojim vozilima popne na što veću visinu — kako bi dobila u vremenu i sačuvala snagu. Koristeći — često bez velike muke — konfiguraciju zemljišta, inžinjerija može da izradi prepreke pogodne da zauvek, ili bar za duže vreme, ukoče manevr neprijatelja.

Mada planinsko zemljište nije pogodno za upotrebu oklopnih jedinica u smislu elementa udara i vatre, lake oklopne jedinice nalaze, razume se na srednjeplaninskom zemljištu, povoljan teren za manevr. Osobine lakih oklopnih vozila omogućuju im da koriste razvijenu mrežu puteva II reda, pa i šumske staze, i da uspešno osmatraju široke zone. Tesna veza sa helikopterima iz sastava KoV-a proširuje i upotpunjuje ovu kontrolu, posebno nad susednim zonama koje su nepristupačne točkašima.

Prema sadašnjem stanju stvari, vatrena podrška iz vazduha u planini je uvek ograničena reljefom zemljišta, a ponekad uskraćena i nepovoljnim meteorološkim uslovima. Zbog toga klasična podrška artiljerije ima za pešadiju poseban značaj. Međutim, obična artiljerijska oruđa, pa čak i ona na gusenicama, vezana su za puteve, što ograničava njihove domete, odnosno podršku pešadiji za vreme čitavog njenog napredovanja. Stoga artiljeriju u dolini treba duplirati artiljerijom na grebenu koja bi pešadiji obezbeđivala „podršku i pri savlađivanju poslednjih metara”.

Zatim autor govori o teškoći usklađivanja uzajamnog sadejstva pojedinih sredstava u planini. Tačnost manevra, rokovi njegove pripreme, nemogućnost njegove promene, zahtevaju da komandant prilikom njegovog otpočinjanja raspolaže tačnim podacima. Svaka pogreška u proceni pojedinih opasnosti, ma kakav bio njihov izvor, može izazvati neotklonjive posledice. Konvencionalna sredstva izviđanja u planini su gotovo uvek ometena, pa čak i ukočena prirodnim ili stvorenim preprekama. Prema tome, pešadiji se često poveravaju zadaci izviđanja, umnogome olakšani mnoštvom prirodnih osmatračnica, uz ogradu da uslovi vidljivosti budu dobri — što nije uvek slučaj.

Komandovanju veliku teškoću pričinjava i premeštanje komandanta koji se, svaki put kada je laki helikopter neupotrebljiv ili se njime ne raspolaže, premešta pešice — brzinom trupe. Kao rezultat toga direktni kontakti između komandanta i njegovih potčinjenih su retki ili povremeni. Korišćenje radio-veza u planini uslovljeno je reljefom i meteorološkim uslovima.

U takvoj situaciji komandant je primoran da potčinjenima prepusti znatnu inicijativu. Odvojeni odredi koji dejstvuju u dubini planinskog masiva su najčešće prepušteni sami sebi, a rasparčavanje operacija na izolovane akcije predstavlja osnovno pravilo u planini. Međutim, iako se borbe odvijaju odvojeno, komandant mora nastojati da ih sve poveže i usmeri ka zajedničkom cilju.

Borbom u planini ne samo da je teško upravljati već je teško ovu i pothranjivati. Dotur svih potreba, kao i evakuacija ljudi i opreme izbačenih iz stroja, po komunikacijama osrednjeg kvaliteta, uz to retkih i osetljivih, postavljaju gotovo nerešive probleme ako ne postoji saglasnost između taktičkih potreba i logističkih mogućnosti.

Po mišljenju autora treba uzeti kao pravilo da su na svakog čoveka-borca u planini potrebna tri čoveka da bi ga snabdevali ili evakuisali. Ovaj imperativ on samo ističe zato da bi se ograničili taktički zahtevi na planinskom zemljištu — koji bi u drugim prilikama, sa istim raspoloživim sredstvima, mogli da se realizuju.

PERSPEKTIVE VAZDUŠNE POKRETLJIVOSTI U PLANINI

Između prve evakuacije ranjenika helikopterom u Indokini i, 10 godina kasnije, angažovanja američke 1. vazdušnopokretne divizije u Južnom Vijetnamu postoji bogata skala iskustava. Pa ipak, uslovi koji su postojali na mestima gde su ova iskustva stečena veoma su različiti od onih koji se mogu predvideti — u slučaju nuklearne borbe — na planinskom bojištu u Evropi.

Nuklearna pretnja nad dolinama, kao što je već pomenuto, navodi na prenošenje borbe na veću visinu. Međutim, u tim regionima brzo premeštanje jedinica ne dolazi u obzir i manevar se imperativno mora nastaviti korišćenjem treće dimenzije.

Da bi se savladala visinska razlika od 1.000 m pešaku su potrebna 3 časa, kamionu 1 čas, a helikopteru 2 minuta. Ove cifre daju približnu sliku prednosti koju vazдушna pokretljivost pruža manevaru u planini. Dok je ranije izviđačkom odeljenju bilo potrebno nekoliko časova za izviđanje jednog klanca, izviđanju iz vazduha — za izvršenje tog istog zadatka — dovoljno je nekoliko minuta. Ta brzina u traženju i dobijanju podataka menja koncepciju manevra u planini, do sada zasnivanog uglavnom na znatno ranijoj i delimičnoj slici situacije.

Vazдушna pokretljivost omogućuje komandantu duboko izviđanje, brzo zauzimanje osmatračnica, postavljanje pobočnica, instaliranje potrebnih radio-veza na uzvišenjima kako bi, stalnošću veza, obezbedio neposredan dodir sa svojim potčinjenima — koji je ranije uvek bio povremen.

Ranija sporost u pripremi napadne operacije, kao i rokovi oko raspoređivanja snaga i sredstava umnogome su onemogućavali tajnost. Ona se sada može lakše sačuvati ako se raspored snaga zauzima u poslednjem trenutku — vazдушnim putem. Usled pomenute sporosti neprijatelj se ranije teško mogao prevariti u pogledu glavnog pravca napada; vazдушna pokretljivost omogućuje da on ostane u neizvesnosti do poslednjeg časa, da se preduzmu operacije radi njegove obmane, s tim da se za ovo ne angažuju stvarne snage potrebne za izvođenje manevra — s obzirom na to da se vazдушnim putem one mogu uvek brzo prikupiti.

Što se tiče dotura svih potreba, vazдушna transportna sredstva donose očigledne prednosti. Podizanje slagališta sada se može izvoditi velikom brzinom. Ranije je streljačkom odeljenju bio potreban čitav dan da bi, sa visine od 1.000 na 2.500 m, doturilo jednoj četi životne namirnice za 4 dana. Jedan helikopter može izvršiti taj zadatak, samo u jednoj turi, za manje od 15 minuta (računajući tu utovar i istovar).

Kao što je poznato, taktičko iznenađenje u planini je često bilo glavni razlog uspeha jedne operacije. Ranija napadna dejstva na neprijatelja sa pravca odakle je on to najmanje očekivao, tj. odakle je bio najteži pristup, zahtevala su od trupe takvu energiju i znanje kakve samo jedna solidna fizička i tehnička obuka može da obezbedi. Međutim, rezultat ovih napora ipak je ostajao neizvestan jer su dobro postavljeni neprijateljski osmatrači mogli da otkriju ove pokrete.

Danas vazdušnopokretne jedinice, koristeći zemljište, mogu se infiltrirati u neposrednu blizinu ciljeva, i to daleko manje umorne i sa mnogo više izgleda da iznenade protivnika, nesposobnog da efikasno reaguje u tako kratkom roku. Zahvaljujući njima i neke druge akcije u planini su sada ostvarljive. Na primer, da se iskoristi povoljna prilika i ugrabi neki važan položaj, da se ojačaju sredstva u jednoj zoni ili eksploatiše neki lokalni uspeh, da se proširi zona dejstva, a da bočna pomeranja snaga pri tome ne izazovu veliki gubitak u vremenu, da se izvrše neophodne koncentracije snaga a da one ne predstavljaju, odviše dugo vremena, unosan cilj nuklearnim udarima.

Iz ovoga proističe da manevar u planini, ranije ukočen i bez mogućnosti promene rasporeda snaga, sada stiče elastičnost koja se gotovo može uporediti sa onom kod motorizovanih jedinica na srednjemanevarskom zemljištu. Pa i sam komandant nije više samo prisutni posmatrač događaja, nemoćan da utiče na pojedine peripetije borbe.

U planini se teško mogu predvideti rezultati dejstva nuklearne vatre. U stvari, potrebno je povećanje zona bezbednosti zbog sopstvenih snaga, a neizvesnost u pogledu realnih gubitaka i štete kod protivnika zahteva izvesnu opreznost. Ako se tome dodaju teškoće prilikom napredovanja po planinskom zemljištu posejanom prirodnim ili veštačkim preprekama, lako se može razumeti koliko je neizvesno eksploatisanje nuklearne vatre sa zemlje. Jedino vazдушna pokretljivost omogućuje tu eksploataciju.

Po mišljenju autora, jedna ofanzivna akcija u planini mogla bi ovako da izgleda. U prethodnoj fazi to bi bio skup vazдушnih izviđanja (helikopterima) izvođenih na širokom frontu i što je moguće više u dubinu protivnikovog rasporeda, kako bi se izvideli, pa čak i zauzele (na prevaru) važne tačke. U drugoj fazi došlo bi do angažovanja vazdušnopokretnih odreda (jedinica) radi eksploatisanja nuklearnih vatri. Pošto bi dobili izveštaje od lakih helikoptera zaduženih za radioaktivnu detekciju, ovi odredi — zaštićeni borbenim helikopterima — napredovali bi od jednog do drugog grebena, potpomažući se uzajamno. Oni bi se spustili ili na same ciljeve, ili na tačke koje omogućuju kontrolu ciljeva, ili u njihovu pozadinu kako bi s leđa napali protivnikove položaje. Za to vreme kolone bi, predvođene odredima za raskršćivanje puteva i zaštitu, a praćene teškim pozadinskim organima, osvajale postepeno ove komunikacije. Akcije okruživanja neprijatelja bile bi vođene u njegovoj pozadini u vidu nuklearnih vatri ili intervencija vazdušnopokretnih specijalizovanih odreda radi gušenja neprijateljevog odbrambenog manevra.

Jedan „prelet” kroz istoriju, napominje autor, pokazuje da je statična odbrana u planini uvek bila osuđena na neuspeh. Nuklearna vatra, imajući za posledicu paralizovanje borbenog rasporeda, samo će još više smanjivati mogućnosti odbrane.

Bez vazduhoplovnih sredstava pokretljivost u planini može biti sačuvana samo ako je pešadija, koja je najmanje zavisna od komunikacija, osposobljena da se brzo premešta po teškom zemljištu. Njeni borbeni postupci svode se tada na zasede i prepade (uz široko korišćenje prepreka i ruševina), čiji je cilj ili da se napredovanje protivnika privremeno ukoči ili da se njegov prvi ešelon odseče od pozadinskog.

Ukoliko branilac raspolaže dovoljnim brojem vazdušnopokretnih sredstava, ona mu pružaju mogućnost za preduzimanje uspešnih ofanzivnih dejstava. Vazдушna pokretljivost omogućuje naizmeničnu upotrebu sredstava vatre i udara, odlepljivanje od napadača u pogodnom momentu, infiltriranje odreda radi uznemiravanja protivnika, njihovo izvlačenje, prepade na bližu ili dalju pozadinu, angažovanje rezervi. Međutim, u ovom slučaju treba računati na to da napadač raspolaže većim brojem vazdušnopokretnih sredstava i da samim tim manje za-

visi od zemljišta. Jedan od prvih braniočevih zadataka biće tada ome-
tanje napadačevog manevra u vazduhu kako bi ga primorao da se spu-
sti na zemlju.

Taj napadačev manevar sastoji se iz dve faze: prodiranja iznad
braniočeve zone i same borbe. U toku prodiranja vazdušnopokretne
snage napreduju u skokovima, od jedne do druge zemljišne pregrade,
koristeći vazdušne koridore i izbegavajući, po mogućstvu, vatrene zone
— što nije teško ostvariti u planini. U tim zonama odbrana, koristeći
svoja sačuvana vazdušnopokretna sredstva, moraće da organizuje mre-
žu protivavionskih vatari radi uništavanja napadačevih vazdušnih trans-
porata.

Međutim, domet automatskih oruđa kojima KoV raspolaže, a mogu
se transportovati vazdušnim putem, nedovoljan je da bi obezbedio PAO
jedne šire zone. Ta će se situacija, bez sumnje, poboljšati upotrebom
raketa zemlja-vazduh, mada je za sada, po mišljenju autora, prerano
davati ocene o rezultatima njihovog dejstva.

Akcije protiv neprijateljevih vazdušnopokretnih sredstava na zem-
lji biće prvenstveno usmerene ili na njihove baze (pri čemu će se ko-
ristiti avijacija, nuklearne vatre, klasične vatre, prepadi) ili na zone
njihovog prizemljenja (spuštanja) u toku samog izvođenja borbenih dej-
stava (uz primenu prepada, bacača, borbenih helikoptera).

U nastavku članka autor postavlja pitanje da li planinsko zemlji-
šte ograničava vazdušnu pokretljivost? U odgovoru on najpre ističe da
je glavno sredstvo vazdušne pokretljivosti na tom zemljištu, i da će
dugo još to ostati, helikopter — s obzirom da se upotreba aviona (čak
i onih koji zahtevaju kratke poletno-sletne staze) u planini praktično
isključuje. Zatim se u članku daju performanse savremenih helikop-
tera (njihova transportna moć, dolet, visina leta, horizontalna brzina i
brzina uzletanja).

Ma koliko prilagođen zahtevima planine, helikopter je ipak
donekle ograničen u pogledu visine leta zbog loših meteoroloških
uslova i osetljivosti (ranjivosti) svog materijala. Autor smatra da sa-
vremeni francuski helikopteri (S.A.330 i Alouette III) nisu mnogo
osetljivi u pogledu visine leta — bar do srednjih visina. Ni sa me-
teorološkim uslovima u planini ne bi trebalo, po njegovom mišljenju,
preterivati jer su dugi periodi lošeg vremena tamo ređi nego što se to
zamišlja. Što se tiče ranjivosti helikoptera, američka iskustva iz vijet-
namskog rata pokazuju da je za uništenje jednog helikoptera potrebno
prosečno 30—50 zrna — što svakako nije mali broj.

Ipak, loše vreme može da stvori povremene pauze u upotrebi vaz-
dušne pokretljivosti u planini. Jedinica koja raspolaže vazdušnopokret-
nim sredstvima treba da bude osposobljena da i bez njih živi, bori se
i premešta u visokoj planini. To zahteva od nje dvostruku sposobnost
dejstva — kao planinske jedinice i vazdušnopokretne, što već ulazi u
domen organizacije planinskih jedinica.

Autorovi zaključci su, ukratko, sledeći:

Vazдушna pokretljivost treba da označi važnu etapu u evoluciji taktike. Pitanje je da li će ona biti onako odlučujuća kao što je bila pojava nuklearne vatre? Što se tiče izvođenja operacija uopšte — na to je teško odgovoriti; međutim, kod operacija u planinskoj zoni — vazдушna pokretljivost teži dubokim promenama uslova borbe.

Kvalitet opreme i ostale tehnike kod planinskih jedinica treba da nadoknadi smanjivanje njihovog brojnog stanja; to se naročito odnosi na sve što je u vezi sa njihovom pokretljivošću — uslovom njihove efikasnosti. Ovo je potrebno utoliko više što prostranstvo bojišta na kojima planinske jedinice mogu biti angažovane široko prelazi njihove normalne mogućnosti. Pred vazdušnopokretnim protivnikom, samo vazдушna pokretljivost omogućuje brzo reagovanje, odnosno pružanje usklađenog i efikasnog otpora.

Postavlja se pitanje da li i u „organizacijskom” smislu treba da postoje vazdušnopokretne planinske jedinice ili je dovoljna samo podrška postojećih planinskih jedinica vazduhoplovnim sredstvima? Po autorovom mišljenju, bez dužeg iskustva teško je odgovoriti na ovo pitanje.

Jedno je izvesno: višestruka sposobnost vazdušnopokretne planinske jedinice morala bi da istovremeno zadovolji potrebe borbe u planini i na srednjemanevarskom zemljištu, koje su često protivrečne.

Koncepcija vazdušne pokretljivosti je, u suštini, revolucionarna i treba da dovede neizbežno, u bližoj ili daljoj budućnosti, do promene taktike i stvaranja jednog novog tipa jedinice.

V. H.

UPOTREBA OKLOPNIH SNAGA U VIJETNAMU

Poslednjih nekoliko godina američki vojni stručnjaci ozbiljno su zaokupljeni razmatranjem uloge i upotrebe oklopa u teritorijalnom ratu (konkretno vijetnamskom).¹ Ta istraživanja i stečena iskustva bila su predmet široke rasprave i na jednom simpozijumu u toku 1968. godine.²

Treba odmah istaći da su postojala različita mišljenja o upotrebi oklopa u Vijetnamu. U početku američkog vojnog angažovanja tamo, jedna grupa odgovornih vojnih rukovodilaca smatrala je da oklopne jedinice nisu pogodne za dejstva na takvom zemljištu, da im karakter neprijatelja i samog teritorijalnog (partizanskog i protivpartizanskog) rata ne odgovara. Oni su bili mišljenja da, čak, neće ni doći do njihove upotrebe u borbi. Međutim, situacija poslednjih nekoliko godina u potpunosti je demantovala takve njihove pretpostavke.

S tim u vezi u poslednje dve godine došlo je do bitne izmene strukture američkih oklopnih snaga u Vijetnamu. Prvo veće angažovanje ovih snaga počelo je krajem 1966. god. prebacivanjem 11. oklopnog „konjičkog” puka u Vijetnam. Pre toga tamo je bilo angažovano svega 6 oklopno-mehanizovanih bataljona, dok ih danas ima oko 22. Do ovog povećanja došlo je iz dva razloga:

Prvo, zbog karaktera dejstava neprijatelja, koji se od malih gerilskih jedinica razvio u dobro obučene i savremeno naoružane i opremljene regularne pukove i divizije. Te snage zasnivaju svoja dejstva na zasedama i gerilskoj taktici, ali primenjuju i klasičnu taktiku — uz masovnu vatrenu podršku savremenog naoružanja. Radi postizanja taktičke superiornosti u takvoj situaciji su i dovedene nove američke oklopne snage.

Drugo, američke oklopne snage dovedene u Vijetnam tokom 1966/67. god. postigle su vrlo dobre rezultate u borbama, pa su njihovu podršku izričito zahtevali opštevojni komandanti.

¹ Članak je rađen na osnovu sledećih materijala: *Armor in an Area War*, by Major General Arthur L. West, Jr. and Colonel Donn A. Starry, *Armor*, SAD, septembar-oktobar 1968. god. i *Mounted combat in Vietnam*, by Colonel William W. Cobb, *Armor*, jul-avgust 1968. god.

² Na ovom simpozijumu dominirale su sledeće teme: „Uloga oklopno-mehanizovanih dejstava», »Oklopne vazdušnodesantne izviđačke jedinice u ulozi snaga za brzo reagovanje», »Oklopne vazdušnodesantne jedinice u operacijama», »Oklopne vazdušnodesantne jedinice i izviđanje na zemlji», »Tenkovi u napadu na fortifikacijski utvrđeno selo» i »Kretanje pešadijskih i mehanizovanih snaga noću pod vatrom neprijatelja i njihova zaštita tenkovskim snagama». (*Armor*, SAD, jul-avgust 1968. god.).

Radi boljeg ilustriranja mogućnosti i efikasnosti upotrebe oklopnih jedinica i karakteristika njihovih dejstava, u pomenutim člancima se razmatraju četiri korpusne operativno-taktičke zone u Vijetnamu.

Zona I korpusa. U ovoj brdsko-planinskoj i delimično primorskoj zoni (ujedno i zoni rečnih dolina) uspešno su upotrebljavane prvenstveno helikopterske jedinice, tzv. „vazдушna konjica”, a delimično i oklopno-mehanizovane jedinice.

Zona II korpusa. Primorska — pretežno ravničasta oblast u kojoj su uspešno dejstvovali kombinovani odredi tenkovskih, oklopno-izviđačkih i mehanizovanih bataljona. Tenkovi i mehanizovane jedinice naročito su uspešno dejstvovali na zemljištu obraslom žbunjem, zatim u borbi protiv fortifikacijski uređenih sela i zaselaka, kao i prilikom otvaranja i obezbeđivanja glavnih komunikacija (auto-puteva br. 14 i 19).

Zona IV korpusa. Tenkovska dejstva u ovoj zoni izvođena su pretežno u delti r. Mekonga. Na ovom sektoru su vršene stalne probe južnovijetnamskih oklopnih snaga još od 1963. god. Tu je isproban i danas veoma dobro ocenjen oklopni transporter M113, koji često zamenjuje tenkove i druga oklopno-mehanizovana sredstva. Stoga je i nazvan oklopno „konjičko” jurišno vozilo, umesto transporter za prevoz pešadije.

Zona III korpusa obuhvata veoma raznovrsno zemljište koje u celini pogoduje izvođenju dejstava oklopno-mehanizovanih jedinica. Tu se nalaze tzv. „Ratne zone C i D” i „Gvozdeni trougao”. U ovoj zoni odigralo se nekoliko krupnijih kopnenih operacija u kojima su masovnije učestvovalе sve vrste oklopno-mehanizovanih jedinica angažovanih u Vijetnamu. Neke od ovih operacija su bile naročito značajne za upotrebu oklopnih jedinica i proveru opštih i taktičkih načela.

Iskustva iz operacija oklopno-mehanizovanih jedinica u ovoj zoni bila su umnogome slična onim iz drugog svetskog rata, Koreje, Sinaja. Pada u oči da su oklopne snage u ovoj zoni izvodile napadne operacije veoma širokih razmera.

NEKE OPŠTE KARAKTERISTIKE DEJSTAVA

Jasno se mogu izdvojiti neka borbena iskustva oklopno-mehanizovanih jedinica u Vijetnamu koja su posebno interesantna s obzirom na ono što se ranije učilo o taktici i tehnici oklopno-mehanizovanih jedinica i njihovim dejstvima. Neka načela dejstva oklopnih jedinica iz drugog svetskog rata i Koreje primenjena su i potvrđena i u ratu kao što je vijetnamski i kakav Amerikanci, kako to ističu autori, mogu voditi i na nekom drugom mestu. U prvom redu u pitanju su neka opšta načela pa tek onda sitnija taktika (prolaznog karaktera).

Sukob u Vijetnamu je „teritorijalni rat — bez frontova”, gde se borba vodi svuda i na sve strane, nasuprot ranijim američkim načelima koja su se zasnivala na linijskoj borbi sa frontovima, zonama dejstva, granicama između jedinica, linijama dodira i ravnjanja, međuprostorima, posednutim i neposednutim rejonima, itd.

Osnovna pouka dobijena u Vijetnamu je da ne treba potcenjivati sposobnost oklopno-mehanizovanih jedinica u nerazvijenim područjima, čak i kada je konfiguracija zemljišta nepogodna za njihovu upotrebu

Zadaci obezbeđenja konvoja, same marš-rute kretanja i zemljišta imaju — po mišljenju ovih autora — veći značaj u teritorijalnom nego u klasičnom ratu. Za ove zadatke oklopne jedinice su idealne, mada su naročito pogodne i kao snage za brzo reagovanje. Međutim, ovo ne znači da treba menjati koncepciju i taktiku njihove upotrebe, već da se ono što se „zvanično naučilo” još više proširi i prilagodi stečenim poukama i situaciji.

Dosadašnje načelo upotrebe mehanizovane pešadije isticalo je transportere kao sredstvo za prebacivanje pešadije na bojištu. Međutim, u Vijetnamu se transporteri često koriste kao oklopno borbeno vozilo sa koga se pešadija bori u pokretu i na mestu — bez silaženja na zemlju. Samo u situacijama kada treba isterati, razbiti i uništiti neprijatelja u tunelima, bunkerima, špiljama i sl., ona silazi sa vozila.

Za ovu svrhu najbolje odgovara vozilo M 113, koje je opremljeno savremenim uređajima, uključujući topovske štitove za mitraljeze M 60, vreće sa peskom, štitobrane (oklop) za vojnike kada dejstvuju van zaklona na vozilu. U stvari, vozilo M 114 zamenjeno je oklopnim transporterima M 113 koji u Vijetnamu fungira kao tenk i oklopni transporter i ima najširu primenu od svih oklopnih mehanizovanih sredstava. Čak su i tenkovi u 11. oklopno-izviđačkom puku zamenjeni vozilom M 113.

Pored 11. oklopno-izviđačkog puka u Južnom Vijetnamu dejstvuje veliki broj samostalnih oklopno-izviđačkih bataljona, vazdušnopokretnih oklopno-izviđačkih bataljona, zatim mehanizovanih bataljona i borbenih helikoptera — što sve skupa predstavlja snage oko dve ili više oklopno-mehanizovanih divizija ili jednog oklopno-mehanizovanog korpusa.

Oklopno-izviđački bataljoni se najčešće upotrebljavaju kao borbeni brzopokretni bataljoni, naročito u zadacima izviđanja, obezbeđenja i ekonomije snaga. Pogodni su za brzo reagovanje i kretanje, moćnu vatrenu podršku i energično gonjenje neprijatelja. U svom sastavu imaju male kombinovane timove koji faktično zamenjuju taktičke borbene grupe (za čije formiranje je potrebno duže vreme i veća sredstva i snage). Načelo da se oklopno-izviđački bataljoni mogu angažovati kao borbeni brzopokretni bataljoni treba shvatiti kao novu komponentu u zadacima oklopnih snaga. Vijetnamsko iskustvo zahteva preispitivanje celishodnosti dosadašnje strukture oklopnih jedinica u sastavu pešadijskih formacija. Na primer, da li je dovoljna oklopna četa na brigadu, bataljon na diviziju, puk na korpus, kao što je to do sada bilo? Ova praksa, barem što se tiče Vijetnama, ne odgovara i ne bi odgovarala ni za neko drugo nerazvijeno područje — ističu autori.

U vreme kada su pisani ovi članci u Južnom Vijetnamu su se nalazila tri vazdušnopokretna oklopno-izviđačka bataljona, angažovana za: izviđanje, obezbeđenje, u napadnim i odbrambenim dejstvima. Načela upotrebe ovih oklopnih formacija još su u razvoju.

Dosadašnja praksa i načela upotrebe smatrala su pešadiju kao snagu za pritisak, a oklopne jedinice za okruženje. Helikopteri su doprineli da su se njihove uloge u Vijetnamu potpuno izmenile. Oklopne jedinice

postale su snaga za potiskivanje neprijatelja, a pešadija u helikopterima i vazdušnopokretne jedinice idealne snage za manevar i okruživanje neprijatelja. No, treba naglasiti da nedostatak sredstava PVO kod snaga FNO ovo u znatnoj meri omogućava.

Pešadija je, načelno, do sada vodila tenkove kroz šumu i džunglu, a sada je situacija obrnuta jer neprijatelj masovno upotrebljava protiv-pešadijske mine i mine iznenađenja i primenjuje zasede u šumi i u džungli. Sada tenkovi i oklopni transporteri vode pešadiju kroz šumu i džunglu, presecaju odstupnicu (komunikacije), raščišćavaju puteve i uništavaju protivpešadijske prepreke. Pešadija prati tenkove i oklopne transportere i uništava neprijateljske objekte, opremu i ostala materijalna sredstva.

KOMANDOVANJE, KONTROLA I VEZA

Odsustvo uočljivih objekata i gusta vegetacija u Južnom Vijetnamu, otežavaju tačno određivanje položaja i kretanje (vođenje) oklopnih jedinica na zemljištu.

Za kontrolu kretanja oklopnih jedinica na zemljištu dobro služe: helikopter, artiljerija (korišćenjem obeležavajućih zrna — dimnih i svetlećih, kao i vazdušnih eksplozija), kompas i na vozilima i individualni — u vezi sa radio-stanicama na terenu.

Helikopter omogućava komandantu da se brzo kreće i da prati rad i dejstva svojih jedinica. Međutim, KM na helikopteru može dovesti komandanta u situaciju da izgubi osećanje za dejstva na zemlji. Komandanti moraju odoleti iskušenju da suviše intervenišu i kontrolišu potčinjene sa KM iz helikoptera, jer tu uvek postoji verovatnoća da se potčinjenima oduzme inicijativa.

Izviđačko-obaveštajna dejstva. Tačno i blagovremeno obaveštavanje predstavlja osnovni problem komandovanja uopšte, pa i u Vijetnamu. Američke jedinice redovno šalju dnevne i noćne patrole, ali većinu njih lukavi protivnik s uspehom izigrava. Patrole za daljno izviđanje upućuju se često sa zadatkom da obezbede blagovremene podatke za potrebe dugoročnijeg planiranja.

U Južnom Vijetnamu se primenjuje i tzv. „zasićeno patroliranje”, tj. lutajuće i ostavljene patrole, a u bataljonskim operacijama angažuju se snage do jedne vazdušnopokretne čete.

Najzad, i lokalna agenturno-obaveštajna mreža se koristi kao izvor informacija i obaveštavanja. Nju obično sačinjavaju policija, seoski činovnici i neprijateljevi dezerteri.

Autori smatraju da je u teritorijalnom ratu skoro nemoguće doći do potrebnih informacija i podataka i da treba uložiti puno truda za iznalaženje novih metoda za prikupljanje obaveštenja i podataka.

VATRENA PODRŠKA

Topovska i mitraljeska vatra oklopno-mehanizovanih jedinica sa bliskog odstojanja nanosi najviše gubitaka protivniku. Korišćenje većih

dometa topova na tenkovima je minimalno. Kartečne granate zato predstavljaju 90% topovske municije na tenkovima. One se koriste za uništavanje protivpešačkih mina, mina iznenađenja, neprijateljske žive sile, kao i za obaranje lišća sa drveća.

Vatrena podrška oklopnim jedinicama u Vijetnamu mora se pružati u veoma kratkom roku i u svim pravcima. Obezbeđenje VP jedinica za vatrenu podršku vrši se borbenim jedinicama, koje se zbog toga odvajaju od zadatka obezbeđenja konvoja, terena i dr.

Taktičku avio-podršku oklopnim jedinicama normalno kontrolišu i osmatraju istureni osmatračići-kontrolori iz lakih osmatračićkih aviona, jer uslovi zemljišta i vidljivosti ne dozvoljavaju to sa zemaljskih osmatračićnica. Koordinacija vatrene podrške naročito je važna u Vijetnamu — pogotovu stupanjem na scenu još jedne dimenzije vatrene podrške — naoružanih helikoptera (topovima, raketama, bombama i mitraljezima).

Formacijska vatrena sredstva za neposrednu podršku, mb 81 i 82 mm oklopno-mehanizovanih jedinica, obično se grupišu u čete ili bataljone.

KRETANJE NA BOJIŠTU

Obučenost za borbu i borbeni poreci su veoma važni elementi borbenih postupaka u Vijetnamu radi što efikasnije odbrane od zaseda. Šahmatski b/p se uspešno primenjuje za brzo otvaranje vatre po neprijatelju kada je kretanje oklopnih kolona zaustavljeno i kada se ne može produžiti van puta. Pri tome se vozila-točkaši sklanjaju unutar b/p tenkova. Za presecanje puteva i staza (odstupnica) u šumi i džungli primenjuje se b/p sa isturenim uglom. Ešelonirani b/p (po dubini) takođe se često primenjuje na zemljištu obraslom vegetacijom.

Tenkovi i oklopni transporteri M113 u Vijetnamu prilikom kretanja imaju otvorene poklopce i otvore na vozilu sve dok se ne uspostavi borbeni dodir sa neprijateljem. Zbog površinskih mina i mina iznenađenja oklopni transporteri su prinuđeni da se ponekad kreću i zatvoreni. Međutim, zbog protivoklopnih mina posluga često drži otvorene poklopce ili se nalazi na gornjoj površini vozila zbog toga što ukoliko su poklopci otvoreni manji je pritisak od eksplozije mine, pa su manji i gubici i povrede same posluge.

OSTALE BORBENE MOGUĆNOSTI

Teritorijalni rat, prema mišljenju ovih autora, zahteva da se veća pažnja posveti kružnoj odbrani i obezbeđenju. Brisano i otkriveno zemljište je povoljnije za kružnu odbranu od pošumljenog i džungle, jer neprijatelj napada isključivo sa zemlje, bez jače vatrene podrške i najčešće noću. Na otvorenom zemljištu je lakše korišćenje radara za osmatranje, reflektora, infracrvenih sredstava za osmatranje i gađanje, žičanih prepreka, mina iznenađenja, raketa, zona zaprečne vatre, prislušnih stanica, itd.

Koordinacija vatre i manevra u Vijetnamu je teže ostvarljiva nego u prošlosti. Snage FNO izbegavaju frontalnu i pozicionu borbu; uspostavljanje borbenog dodira s njima u džungli je veoma otežano i podseća na žmurke. Sve to u velikoj meri otežava avio i artiljerijsku podršku. Povlačenje, makar i za kratko vreme i na malom odstojanju, da bi se omogućilo dejstvo avijacije i artiljerije po jedinicima FNO, znači prekid kontakta sa njima i omogućavanje protivniku da se izvuče. Zaprečne vatre po odstupnim pravcima su takođe vrlo efikasne.

Očigledno je da američke oklopno-mehanizovane snage, svih namena i vrsta, i njihovo savremeno naoružanje i oprema (prilagođeni ovoj vrsti rata) igraju mnogo veću ulogu nego što se u početku američkog vojnog angažovanja u Vijetnamu pretpostavljalo. Pogotovu što oklopno-mehanizovane jedinice nose veće količine materijalnih sredstava sa sobom nego ostale jedinice, pa su zbog toga gipkije, samostalnije i pogodnije za upotrebu od mnogih drugih rodova.

U zaključku autori napominju da je moral ne samo američkih vojnika već i protivnika na veoma zavidnoj visini, što i omogućava da ovaj rat traje toliko dugo.

B. P.

Petar Tomac: RATOVI I ARMIJE XIX VEKA

Izdanje Vojnoizdavačkog zavoda, „Vojne biblioteke — naši pisci”, Beograd 1968. godine. Knjiga ima 840 strana i 66 skica.

Ovom knjigom, koja je izišla iz štampe prošle godine, autor nastavlja svoj rad na obradi opšte vojne istorije.

U prvoj knjizi (Vojna istorija, izd. 1959. god.) Tomac je dao — na karakterističnim primerima — razvoj vojnih ustanova, naoružanja, vojne misli, ratne veštine i teorije. U drugoj (Francuski revolucionarni i Napoleonovi ratovi, izd. 1965. god.) on slika ratove tog burnog, i relativno kratkog, vremena — u celini i uzročnoj povezanosti. U ovoj trećoj knjizi se izlaže koliko je snažno uticala buržoasko-demokratska francuska revolucija na vojnu nauku.

Tomac vojnu istoriju smatra isključivo sastavnim delom opšte istorije, svestan da se samo tako mogu posmatrati događaji u procesu. On vojske i ratove prati njihovom razvojnom linijom, a insistira na logičnoj vezi. Pri tome vrednost vojske ocenjuje po obučenosti, korišćenju zemljišta, rukovanju tehnikom, disciplini i moralu. Posebno ističe važnost školovanja komandnog kadra, a ne samo prakse kao što je to bio slučaj sve do 19. veka.

U 19. veku dolazi do stvaranja masovnih armija, te ratovi sve više odražavaju socijalni, ekonomski i tehnički karakter angažovanih snaga. Međutim, iako to buržoazija želi, te armije nisu bile narodne. Karakter jedne armije određuje se u prvom redu time čije interese brani, kao i odnosima koji vladaju u njoj.

Partizanski rat je, uglavnom, osuđivan kao revolucionarno sredstvo — opasno isto toliko za društveni poredak koliko i za neprijatelja. Smatralo se da je regularnu armiju daleko lakše držati u rukama, odnosno da je njome mnogo pogodnije braniti svoje usko-klasne, buržoaske interese.

Tomac se najviše zadržava na strategiji i taktici, disciplinama ratne veštine koje neposredno utiču na ratna dejstva, a razgraničava ih prema

shvatanjima vremena. Operativna vještina tek se nazire u 19. veku, te je ona obuhvaćena strategijom.

Obrađene su i druge, sekundarne vojne nauke, ali samo koliko je potrebno za potpunije razumevanje razvoja strategije i taktike.

Knjiga je podeljena na kapitalistički liberalizam (1815—1871) i imperijalizam (1871—1913).

Prvi deo počinje razmatranjima o teoriji ratne vještine, gde se čitalac susreće sa gledanjima najpoznatijih vojnih teoretičara i istoričara. Autor njihova mišljenja kondenzovano izlaže, konfrontira ih i zatim daje svoje — metod koji koristi kroz celu knjigu. Zatim se obrađuju: vojna geografija — koja u 19. veku dobija veoma značajno mesto, fortifikacija, ratovodstvo i strategija. Naročita pažnja poklonjena je revolucijama.

Potom Tomac izlaže doktrine vodećih evropskih armija, njihovu organizaciju, formaciju, naoružanje, opremu i taktiku. Sve je to uslovljeno, u prvom redu, političkim ciljevima zemlje, njenim geografskim i materijalnim uslovima, društvenim uređenjem.

Ne manje su interesantna razmatranja o stajaćoj i narodnoj vojsci (miliciji), zatim o rodovima, službama i strukama.

Posle ovog teoretskog osvrta, do kraja prvog dela knjige razmatraju se: ratovi za oslobođenje, odnosno očuvanje „stečenog”, ustanci, vojne intervencije, revolucije i kontrarevolucije. Plastično izlaganje vezuje pažnju čitaoca, pogotovu što je to vreme u kome radnička klasa stupa ne samo na političko-ekonomsku već i vojnu pozornicu, dajući ratu sasvim nov kvalitet, nove ciljeve.

U drugom delu knjige autor prvo konstatuje da imperijalizam označava ne samo vreme snažnog poleta nauke i tehnike, razvoja privrede, komunikacija i tržišta, već i epohu socijalnih i političkih preobražaja, koju posebno odlikuju demografska kretanja, radnički pokreti i razvoj radničke klase. Nove kolonijalne koncepcije se naglo razvijaju. Proizvodnja, saobraćaj i finansijski kapital sve više pretvaraju merkantilni kolonijalizam u imperijalistički. To je vreme u kome vladajuća buržoazija smatra rat legalnim oružjem politike.

Zatim se izlažu Trojni savez i Trojni sporazum, kao plod imperijalističkog rivalstva, borba politike i strategije za prioritet — koja se završava njihovom simbiozom. Trka u naoružanju nije plod našeg vremena — konstatuje Tomac — a potom izlaže doktrine, strategiju i taktiku. Kao i u prvom delu, posle opšteg razmatranja, u ostalim glavama obrađuju se ratovi: od 1875. do 1878, kolonijalni — koji tako drastično ilustruju imperijalizam, burski rat, balkanski ratovi od 1885. do 1913. godine.

Knjiga se završava pregledom svega što je u njoj izneto, kao i spisnom izuzetno bogate literature i registrom imena.

Autor je obradio ratove od pada Napoleona do prvog svetskog rata, a prostor im je dat zavisno od njihove važnosti. Međutim, pada u oči, kada se govori o nekim ustancima ili revolucijama, da je mnogo više pažnje posvećeno političkim zbivanjima, a manje rekonstrukciji doga-

daja, organizaciji, formaciji, komandovanju i dr. Verujemo da je ovome razlog i nedostatak literature. Učesnici u ovim događajima nisu imali vremena da se bave pisanjem, a buržoazija je te narodne erupcije smatrala bunom protiv legitimne vlasti. Pa i kad se pisalo — to je bilo uglavnom veličanje svojih uspeha.

U ovu knjigu ušli su i nacionalni ratovi Srba i Crnogoraca; obrađeni su nešto kraće no što svojom važnošću za nas zaslužuju — u stvari, samo koliko je potrebno da bi se potpunije i lakše shvatila vojna istorija 19. veka. Mišljenja smo da je ovakav autorov stav pravilan.

Izostavljeni su ratovi Južne Amerike. Ne bismo se složili sa autorom da su oni neinteresantni za nas. Danas, kada se opštenarodnom ratu poklanja tolika pažnja, svako iskustvo može biti samo od koristi.

Knjiga je, kao i prethodne dve, ilustrovana skicama, mada su one često preopterećene situacijama, a ponekad su i malog formata. Moglo ih je, čak, biti i više.

U ovo nuklearno vreme pojavljuju se ponekad mišljenja da nema potrebe za izučavanjem prošlih ratova. Smatramo da je dobro poznavanje vojne istorije izuzetno važno za pravilno i solidno shvatanje ne samo savremene ratne veštine već i perspektive njenog razvoja. Isto tako treba istaći da nema dobre opšte istorije bez dobrog poznavanja vojnih događaja. Kod ove vrste radova jedino treba voditi strogo računa da se izbegne epsko pothranjivanje i opterećivanje istoriografskom tradicijom.

I Lenjin je ukazao na važnost istorije: „... ne zaboravljati osnovnu istorijsku vezu, svako pitanje posmatrati sa gledišta kako je izvesna pojava u istoriji nastala, kroz koje je glavne etape u svom razvoju prolazila i sa stanovišta tog njenog razvitka gledati šta je data stvar postala sada”.

Savremena ratna veština, naročito njena teorija, umnogome je plod uopštavanja iskustava minulih ratova, zakonomerni rezultat stvaralačkog korišćenja svega stečenog iz mnogobrojnih ratova. Sva je veština, a i imperativ, da se iskustva prošlosti prilagode savremenim i određenim uslovima. Stvarati savremenu ratnu veštinu a ne koristiti stvaralački ranije iskustvo, znači počinjati sve iz početka. S druge strane, da li je to uopšte i moguće?

Iskustvo pokazuje da promena socijalno-ekonomskih uslova, usavršavanje starog i pojava novog naoružanja menjaju način vođenja rata, posebno taktiku, ali ne osporavaju značaj onih opštih i relativno trajnih principa borbe: grupisanje snaga i sredstava, manevar, sadejstvo, iznenađenje, inicijativa i dr.

Na kraju treba reći i ovo: ako bi se čovek odlučivao za ovu knjigu prema naslovu, onda bi njeni čitaoci bili samo profesionalni vojnici. Međutim, knjiga može biti od koristi svima, s obzirom na našu koncepciju opštenarodnog odbrambenog rata.

Radomir ĐURAŠINOVIĆ

VOJNI GLASNIK Br. 3/69.

Potpukovnik Nikola Rodić: *Nanošenje nuklearnih udara raketnim jedinicama po pokretnim ciljevima*

Potpukovnik Milorad Radenović: *Iskustva iz obuke i gađanja ručnim bacačem*

Pukovnik Radovan Krompić: *Minska polja i manevar*

Poručnik Uglješa Janičijević: *Starešina i osnovno održavanje tehnike*

Pukovnik Franc Črnugelj: *Praćenje razvoja pitomaca u nastavnom procesu*

Potpukovnik Branko Končar: *Delatnost druga Tita i novog rukovodstva KPJ o vojnim pitanjima* (prilog uz 50-godišnjicu SKJ)

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i rubrike »Sa vijetnamskog ratišta«, »Iz inostranih armija« i »Taktičko-tehničke i druge novosti«.

VOJNI GLASNIK Br. 4/69.

Potpukovnik Ante Bačinić: *Ocenjivanje vojnika i jedinica*

Potpukovnik u rez. Borislav Đurić: *Takmičenje u obuci vojnika i jedinica u artiljeriji*

Pukovnik Stevo Hrštić: *Mere i postupci u obezbeđenju oklopnog bataljona od NU*

Potpukovnik Zdravko Erić: *Upravljanje i rukovanje vatrom divizionu u skraćenoj pripremi početnih elemenata*

Major Milen Nikodić: *Gađanje pomoću daljinomera u zemaljskoj artiljeriji*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i rubrike »Opštenarodna odbrana«, »50 godina SKJ«, »Iz inostranih armija«, »Taktičko-tehničke i druge novosti« i kao prilog Zbirku rešenih zadataka iz učinka nuklearnih udara i radiološke situacije.

VAZDUHOPLOVNI GLASNIK Br. 1/69.

General-major Rade Suša: *Dvadeset i pet godina VVA*

Pukovnik Pavle Gajić: *Neka pitanja protivdesantne odbrane objekata RV i PVO*

Potpukovnici Bojan Savnik i Zoran Teodorović: *Lovci u borbi protiv transportnih aviona i helikoptera*

Major Angel Ončevski: *O mestu i ulozi sinoptičara u pripremi pilota za let*

Pukovnik doc. dr Radomir Rajšić i dr Zoran Đorđević: *Upotreba alkohola i obavljanje letačke službe*

Stariji vodnik Mitar Pejić: *Sprovođenje tehničkog dana u jedinicama vb*
Pored ovoga, *Vazduhoplovni glasnik* u ovom broju donosi i rubrike »Iz stranih RV«, »Vesti i novosti« i »Naše knjige i časopisi«.

MORNARIČKI GLASNIK Br. 1/69.

Admiral Mate Jerković: *O općenarodnom odbrambenom ratu s posebnim osvrtom na pomorski faktor*

Kapetan korvete Tomislav Nešić: *Elektronsko ometanje u dejstvima na moru*

Kapetan b. broda u penz. Nikola Safonov: *Protivvazdušna odbrana broda*
Kapetan I kl. Ivo Franić, dipl. inž.: *Pirenje balasnih tankova na podmornici*

Pukovnik Stojan Novaković: *Pomorski rat i pravila međunarodnog prava za zaštitu ranjenika, bolesnika i brodolomnika*

Potpukovnik Stipe Pleić, dipl. inž. i kap. korvete Aleksandar Gajić: *Pomorske karte*

Pored ovoga, *Mornarički glasnik* u ovom broju donosi i rubrike »Iz naše pomorske prošlosti«, »Odzivi i diskusije«, »Pomorska literatura«, »Nauka i tehnika«, »Vesti i novosti« i »Bibliografija«.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK Br. 3/69.

Kapetan I kl. Albin Bačun, dipl. inž.: *Beskontaktni obrtni transformatori*
Miodrag Rajković, dipl. inž.: *Fortran-program za izračunavanje faktora pouzdanosti rada elektronskih uređaja*

Kapetan I kl. Vukašin Jekić: *Toplota i instrumenti za merenje temperature*

Kapetan Miroslav Milović, dipl. inž.: *Priprema voda tehničkog održavanja za izvršenje borbenih zadataka — planiranje razvoja*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* u ovom broju donosi i druge interesantne priloge, kao i naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK Br. 4/69.

Završetak školovanja prve generacije vojnih inženjera

Potpukovnik Petar Šćepanović: *Tehničko obezbeđenje pešadijske divizije na maršu*

Kapetan I kl. Radomir Nešić, dipl. inž.: *Eksploatacione osobine elektronskih uređaja i prednosti koje eksploataciji i održavanju donosi upotreba integralnih kola*

Potpukovnik Nikola Glušica: *Rušenje puteva u savremenom ratu*

Kapetan I kl. Miodrag Ćurković, dipl. inž.: *Minerski računar*

Kapetan I kl. Gojko Žeželj, dipl. inž.: *Utjecaj promjene atmosferskih prilika na efikasnost primjene infracrvenih zraka*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* u ovom broju donosi i druge stručne priloge, kao i naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa.

VOJNOEKONOMSKI PREGLED Br. 3/69.

Koncepcija narodne odbrane — cdraz samoupravnog puta u socijalizam (razgovor urednika »Vojnoekonomskog pregleda« sa general-potpukovnikom Đurom Lončarevićem.

Pukovnik Ćiril Šuligoj, dipl. ekonomista: *Savremeno i ekonomično poslovanje vojnih ustanova*

Potpukovnik Pavle Pečanić, dipl. ekonomista: *Primjena tehnike mrežnog planiranja*

Potpukovnik Tomislav Trošelj, dipl. pravnik: *O ulozi, mestu i sadržaju vojne statistike*

Pored ovoga, *Vojnoekonomski pregled* u ovom broju donosi i rubrike »Pitanja iz prakse«, »Iz istorije ratnog snabdevanja«, »Iz sudske prakse«, »Prikazi iz inostranih vojnih časopisa i drugih publikacija«, »Ekonomske, naučne i tehničke novosti i zanimljivosti« i »Bibliografija«.